

Хаклӑ вулаканӑмӑр!

Вӑренекеҗсемпе вӑрентекеҗсем ытнине эфир журналӑн кашни номеренчех школ программипе сыхӑнӑ хайлавсем пичетлеме пусларӑмӑр. Тупма хӗнтерех пӑр-пӑр произведение малашне «Ҫилсунатра» вулама пулӑ. Ҫавна май «Хушма пулӑшу» ҫене ярам усма шутларӑмӑр.

Ку хутенче вырӑссен чаплӑ поэчӑн Михаил Лермонтовӑн «Иван ӗмпӑе ҫамрӑк сыхлавҫӑ тата сатур Калашник хуҫа ҫинчен хунӑ юрра» сӗнетпӑр. Чӑвашла ӑна вилемсӑр «Нарспи» поэма авторӑ Константин Иванов куҫарнӑ.

Михаил ЛЕРМОНТОВ

ИВАН ӖМПӐЕ ҪАМРӐК СЫХЛАВҪӐ
ТАТА САТУР КАЛАШНИК ХУҪА ҪИНЧЕН
ХУНӐ ЮРӐ

Эй, аслӑ патша, эй, Иван ӗмпӑ!
Сан ҫинчен эфир юрӑ хутӑмӑр,
Ху юратнӑ чуру, сыхлавҫу ҫинчен
Тата паттӑр хуҫа Калашник ҫинчен;
Ӗлӑкхи шайпа юрӑ хутӑмӑр,
Кӑслепе вылятса юрра ятӑмӑр,
Пӑр вуларӑмӑр, такмаklarӑмӑр.
Ӑна ырӑ халӑх итлесе тӑчӑ,
Ҫине аслӑ улпут Раматан Матви
Куркипех тыгтарчӑ пире йӑҫӑ пыл,
Унӑн шурӑ питлӑ сарӑ арӑмӑ
Кӑмӑл тиркӑ ҫинче ҫӑклесе пычӑ
Пурҫӑнпа тӑрленӑ ҫенӑ алшӑлли.
Виҫӑ кун, виҫӑ каҫ хӑна пултӑмӑр,
Ҫак юрра итлесе тӑранаймарӑҫ ҫав.

I

Ҫӑлти ылтӑн хӑвел ҫутатса пӑхмасть,
Ун ҫине шур пӑлӑт савӑнса пӑхмасть:
Ҫав сӑтел хушшинче ылтӑн ҫӑлӑклӑ
Иван ӗмпӑ ларать, хӑй хаяр патша.
Хыҫӑнче тӑраҫҫӑ кӑрекеҫисем,
Улпутсем, кӑнеҫсем патшана хирӑҫ,
Икӑ айӑккинче сыхлавҫийӑсем;
Хӑй чунне йӑпатса ӑскӑ-ҫикӑ тӑвать
Турӑ ырлӑхӑе ҫак Иван ӗмпӑ.

Кӑмӑллӑ пӑхса, патша хӑй хушать
Ылтӑнлӑ куркине туллирен тулли
Хаклӑ йышши тутлӑ эрехсем яма,
Сыхлавҫисене ӑҫтерсе тухма.
Вара пурте ӑна мухтаса ӑҫрӑҫ.

Пӑри ҫеҫ ҫавӑнта сыхлавҫисенчен,
Пӑр йӑкӑт паттӑр, пӑр сатур каччӑ,
Мӑйӑхне йӑпетмест, эрехне ӑҫмест;
Тӑксӑм куҫӑсене ҫӑре чикнӑ вӑл,
Анлӑ кӑкӑр ҫине пуҫне уснӑ вӑл, —
Кӑкӑр айӑнче ҫирӑп шухӑш пур.

Пӑрӑнет ӗмпӑвӑн хура куҫ харши,
Пӑхать каччӑ ҫине ҫивчӑ куҫӑе,
Пӑлӑтсем тӑрринчи хурчӑка пекех
Тыгас та ҫиес пек сӑнаса пӑхать.
Ҫӑклемерӑ куҫне йӑкӑт, сар каччӑ.
Ак ӗмпӑ урайне туйипе ҫапать,
Юман урайне ҫур шите яхӑн
Тимӑр вӑҫлӑ туя шӑтарса кӑчӑ,
Хуҫкалмарӑ татах йӑкӑт, сар каччӑ.
Ак ӗмпӑ хыт сӑмах пуҫласа ячӑ;
Вӑранать вара тин йӑкӑт, сар каччӑ.

— Эй, пӑх-ха кунталла, Кирипей чурам,
Кирлӑ мар шухӑшсем пуҫӑнта ҫук-и?

Е патша мухтавне ăмсанатан-и?
Е ёсре сўреме йăлăхтарчѐ-и?
Хѐпѐртесѐ сăлтăрсем уйăх тухнă чух,
Сутăра выляма лайăхрах тесе;
Пѐлѐтсен айнелле пытанан сăлтăр
Савантах сѐр сине сирпѐнсе анать.
Аван мар-ске сана, Кирипей чура,
Патша саваннă чух йѐрѐнсе тăма;
Скуратсенѐн йăхѐ санан йăху-ске,
Малютта сѐмийнче эсѐ ўсрѐн-ске!..

Ак хаяр силѐллѐ патшана сапла,
Пилѐкрен пуссапса, Кирипей калать:
— Эй, аслă патшамър, эй, Иван ѐмпў!
Юрăхсър чуруна ан силен, патшам:
Ман вѐри чѐреме эрех сивѐтмѐ,
Ман тѐттѐм шухăшăм сăйпа чаранмѐ!
Силле кўтѐм сана, патша ирѐкѐ:
Касма хуш пусăма, вѐлерттер мана.
Хулпусси сийѐнче усанать пусăм,
Нўрлѐ сѐр патнелле туртанать пусăм. —

Чуринчен ыйтрѐ вара Иван ѐмпў:
— Мѐншѐнѐх йѐкѐтѐн сав тер хуйхă пур?
Сѐтѐлсе пѐтрѐ-шим тѐрѐллѐ сăхман?
Хутланса пѐтрѐ-шим сасар сѐлѐкѐ?
Саланса пѐтрѐ-шим касмăкри укси?
Е хѐртгернѐ хѐсѐ каталса пѐтнѐ-и?
Е начар таканран уксах-ши лаши?
Е Мускав аслă шывѐ сѐнче а̀на
Кѐрешсе ўкернѐ хуса ывăлѐ?

Патшана хирѐс Кирипей сапла
Хай кăтра пусне силлесе калать:
Вал тухатнă алă суралман хальччен,
Улпутсен, хуасен йăхѐнче те сук;
Урхамах пек утăм ташласа сўрет;
Кѐленче пек сута ялтăрать хѐсѐм;
Ёскѐ-сикѐсенче, эсѐ ыраан,
Ыттинчен каях мар тумланатпър-ха.
Паттър утăм сине утланса ларса
Мускав шывѐ сине чуптарса кайсан,
Хам пурсан писиххи пилѐке сыхса,
Хуп-хура сасар сѐлѐке эпѐ
Пус търне тăханса чалăшрах лартсан,
Хăмапа саптарнă хапхасен умне
Яр тухассѐ сѐнѐ сынсем, сар хѐрсем,
Ман сине пăхассѐ каласса кулса;
Пѐри сѐс каласмасть, ман сине пăхмасть,
Чăпар шел-тутарпа витѐнсе тăрать.

Пирѐн ыра сѐрте, сарлака сѐрте,
Шырасах тупас сук ун пек хитрине;
Яранса утать шурă акăш пек,
Кусѐпе пăхать кăвакарчан пек,
Самахне калать шăпчак юрри пек.
Унан хўхѐм чѐри хѐп-хѐрлех-ѐске,
Ирсерен хѐрелсе хѐвел тухнă пек;
Сўсѐсем сап-сарах, ылтан пек сута,
Хѐрлѐ сиптунипе сипленѐ сивѐт
Хулпусси урла яванса ыртать,
Шур ўтлѐ кăкарне чуптуса ыртать.
Вал пуян хуса сѐмийнче ўснѐ,
Вал Мѐтри хѐрѐ, Алюна ятлă.

Ах, а̀на курсанах анăрать ан-пус:
Сакă паттър аллан сухалать вайѐ,
Сакă сивчѐ кусăм хуралса каять;
Иывър-ске, кичем-ске, эй, аслă патшам,
Сакă сут тѐнчере пѐр-пѐччен сынна.
Йăлăхтарчѐс мана урхамах-утсем,
Йăлăхтарчѐ ылтан-кѐмѐллѐ тумтир,
Ылтан-кѐмѐл укса кирлѐ мар мана:
Кампала уксама уйăрап эпѐ?
Камсене кăтартас сак сатурлăха?
Камсене кăтартса мухтанас тумпа?

Атăлан сѐсенхирѐсене яр мана,
Хирсенче пуранам, ирѐкре тăрам,
Сак сатур пусăма върсара хурам,
Ташманпа сапăсса, върсара пѐтем;
Курайман ташмансем уйърса илѐс
Ыра утăмпала сивчѐ хѐсѐме,
Ыра утăм сѐнчен йѐнерне хывѐс.
Мѐскѐн кусăмсене сăхансем чавѐс,
Шăммам-шаккăма сумър-шыв савѐ,
Пытарман, кѐлтуман хурлăхлă ўтѐм
Вис-тават еннелле саланса кайѐ...

Вара а̀шшан пăхса каларѐ патша:
«Эй, ан хуйхър, чурам! Эпѐ сан ёсне,
Эпѐ сан хуйхана пулăшпър пъртак.
Ахах кус сѐррѐме сана хам парам,
Тата ылтан мая хатѐрле хă(в)на.
Малтан кай, чеерех евѐче пуссап,
Унтан хаклă йышши парнесем яран
Хаван савнă хѐрў Алюну патне:
Камалне килейсен, туйне вайлă ту.
Камалне килмесен, пире ан хурла.

— Эй, аслă патша, эй, Иван ѐмпў!
Улталарѐ сана усал чурăву,
Каламарѐ сана тѐрѐсне-чанне,

Каламарё сана сарă хёр синчен,
Качча кайнă-ске сав хуца хёрё,
Турă сырнă тарăх, чиркү йёркипе
Пёр сарăк хуцапа арлă-арамлă.

* * *

Ай, ачисем, юрлăр-ха, кёслёрсене майласа!
Ай, ачисем, ёсёр-ха, ёсёрсене астуса!
Камалне кўрёр-ха ыра улпутна
Унан шурă питлё сарă арамне!

II

Лавкинче сут туса ларать сарăк хуца,
Парамун Стаппанё, пёр сатур каччă,
Хушамачёпе Калашник хуца;
Тёрлё пурсăн тавар салатса хурать,
Камаллă сăмахна сынсене кўртет,
Ылтăнне, кемёлне хисепе кўрет.
Анчах сарăк хуца телей сук паян:
Улпутсем иртеççё лавкки умёнчен,
Пёри те ун патне лавккине кемест.

Чиркўре пусланать каçхи кёлёсем;
Хёвел тёксём анать Кремёл хыçёнче;
Сём-тёттём пёлётсем капанса килчёç,
Юрласа хăвалать вёсене тăвъл;
Сарлака урам та пушанса юлчё.
Парамун Стаппанё лавккине хупать,
Лавккине хупать въл юман алăкпа,
Нимёсле усапа питёрсе илет;
Хаяртан хаяр лăкарти йыгта
Сăнчърпа мыйёнчен кăкарса хурать.
Мускав шывё урлă килне утрё въл,
Сарăк арăм патне шухайша кайса.

Хайён сўллё суртне килсе ситрё въл,
Аптăрать, телёнет Калашник хуца;
Ана хирёç тухмасть сарăк арăмё,
Шур сётел ситтипе сётелне витмен,
Сўнес пек сункалать кётесри сурта.
Ватă карчăк тарса йыхăрать калать:
— Эс кала, кала-ха, ыра карчăкăм,
Асталла сухалчё тёттёме кура,
Асталла пытанчё Алюна манăн?
Манăн савнă ывъл ачамсем паян
Кунёпе выляса, ыванса, пётсе,
Иртенех сывърма вёсем выртрёç-им?

— Эй, ыра хусам, эй, Стаппан хусам!
Халиччен пулманне каласа парам:
Каçхи кёлле кёсёр Алюна кайрё;

Ёнтё пуп та иртрё сарăк арăмпе,
Суртине суртрёç те апата ларчёç;
Халё те пулин санан арăму
Сывăхри чиркўрен таврăнмарё-ха.
Ачусем-пăчусем халё те пулин
Сывърма выртман та выляса пăхман,
Макърса йёреççё, чармалла та мар.

Сулхăнланчё-ске сирёп шухайша
Вара сарăк пуçё Калашник хуца.
Чўречи витёр въл урама пăхать,
Въл курать: урамра тёнче сём-тёттём;
Шурă юр тăканать, сўллё кёрт пулать,
Ана сил вёстерет, сын йёрне шалать.

Пăлтартан илтёнчё: алăк шарт хупрёç,
Пăлтартан пёр этем васкаса кёрет;
Савранса пăхрё те — сырлахсам, турă! —
Тарать ун умёнче сарăк арăмё,
Шап-шурах санлă хай, сара пуцапах,
Сарă сивётёсем саланса кайнă,
Сўсне те, пусне те шурă юр пусна,
Шывланнă куçёпе умах пек пăхать;
Анланми сăмахсем тутипе калать:

— Аста, арăм, арăм, сулланса сўрерён?
Мёнле сын патёнче, камсен килёнче?
Мёншён санан сўсў саланса кайнă,
Мёншён санан тумтир суралса пётнё?
Улпутсен ачисен хушшинче анчах
Ташласа саванса шав сўрерён-тёр!
Сакан пек хятланма санпала эпё
Арлă-арамланса машърлантам-и?
Турашсен умёнче тупа турам-и?..
Питёрёп лартăп ак тимёр усапа,
Тимёрпе тыгтарнă алăксем хысене,
Сакă сут тёнчене курмасса ўлём,
Варланман ятама сёртмессе ўлём...

Алюна, упайшкин сăмахне илтсен,
Чётресе кайрё, кăвакарчанам,
Авас сулси пек чётрене ўкрё,
Эрленсе-хурланса макърса ячё,
Упайшки умёнче йаванса кайрё.

— Эй, сутă хёвелём, эй, ыра сыннăм,
Е вёлер мана, е итле мана!
Каланă сăмаху — сивчё сёсё пек;
Сивчё сёсё пекех чёреме касать.
Харамастăп хаяр вилёмрен эпё,
Харамастăп сынсен чёлхинчен эпё,
Пёр хăратăп эсё сивнесрен анчах.

Көлөрен тухрам та килелле уграм
Асла урам таршшөпө пөр-пөччен паян.
Шура юр шатартатна пек туйанчө;
Савранса пэхрам та — пөр этем чупать.
Ман имшер урамсем хуҗалчөс анчөс,
Хам пурҗан тутарпа хупланса татәм.
Ярса илчө-тытрө аллама пөр сын,
Пашал-пашал хулен хай самах калать:
«Ан хара, пикеҗем, ан хара манран!
Варманти таркан мар, вара мар эпө,
Эп хаяр өмпөвөн юратна тарси,
Юратна чури, Кирипей ятла,
Манан чапла йхам Малютта йхө, —

Ах, тата хытарах хараса үкрөм;
Манан мөскөн пуҗам савранса кайрө.
Чуптават вил мана, анна ярать,
Чуптава-чуптава йпатса калать:
— Ах, чунам, пикеҗем, кала-ха мана,
Сана мөн кирлө, сана мөн парас?
Сута ылган кирлө-и, ахах чул кирлө-и?
Хакла чул парам-и е тумтир кирлө-и?
Тумлантаран сана, патша арәм пек,
Пурте сан сине амсанса пэхөс.
Сылахла чунна пөтме сөс ан пар:
Юратсам мана, ытала мана,
Пөре те пулин чуптусам савса!» —
Вил йпатрө мана, вил чуптурө мана;
Вут пекөс сунать чөрейөм синче,
Халө те пулин пөсерсе тарать
Ун усал тугисем чуптунна сөрө.
Хапхисем умөнче күршө арәмсем
Пурнипе катартса кулса сөс тачөс...

Аллинчен эпө тургантам тухрам,
Кайак пек вөссе, килелле чупрам;
Тарса юлчөс унта, усал аллинче,
Төрөллө явлакам, эс парне пани,
Варам шел-тутрам хыванса юлчө.
Намаса хаварчө, ятама сөтрө
Айпсар арәмна курайман ташман:
Мөскер калөс өнтө усал күршөсем?
Кам куҗне малашне куранма хаяс!

Хаван арәмна, төрөс арәмна,
Ташмансен машкалне ан хавар мана!
Сан сине шанмасан, кам сине шанас?
Урах камран эпө пулашу ытатп?
Сака сут тенчере талахах юлтәм:
Нүрлө тапра айөнче ман аттем сөрет,
Аттеме юнашар ман аннем ыртать,
Манан асла пиччем, эсө ху пөлетөн,

Ют сөрте, ют енче сухалса кайрө,
Манан көсөн шаллам ачапча анчах,
Пөр аспуҗ пуҗтарман ачапча кана.

Эрленсе-хурланса, вөри куҗсулыпө
Макарчө-йөчө Алюна сапла.

Сын ярать, чөнтерет Калашник хуҗа
Хайөн икө көсөн таванөсене;
Килчөс икө таван, малтан пуҗ тайрөс,
Унтан сак самаха пуҗласа ячөс:
— Каласам пире, эй, асла пичче,
Мөскер пулчө капла, мөнле өс пулчө?
Сак тискер кунта, сака сивө каҗ
Мөншөн эсө пире чөнтерсе илтөн?

— Каласа катартан, тавансем, сире —
Тискер өс пулчө сав манпала паян:
Намаса хаварчө сөмьөмөр ятне
Өмпөвөн сыхлава Кирипей усал;
Сав терех намаса түсөс сук чунам,
Сак сатур чөремпе түсөс сук анна.
Ак ыран ирхине сапашу пулө
Мускав шивө синче өмпу умөнчөх,
Саван чух тухан эп сыхлава хирөс,
Виличчен сапашан, чунам тухиччен;
Вил мана сөнтерсен, эсир те тухар,
Төрөслөх ячөпе чан өсшөн тарар.
Эй, савна тавансем, пөртте ан харар!
Эсир самрак манран, вайар та нумай,
Самрак пуҗ синче сылах та сахал,
Сире те пулин, тен, тура сөлө-ха! —

Ана хирөс сапла ик таван калать:
— Пөлөт айө тарак сил аста вөрет,
Сумар пөлөчө те унталлах шавать;
Варса хысшан хирте, вилесем синче,
Кавак амарткайак сассипе чөнсен,
Өскө-сикө тума, вилесем сине
Ун патне чөпписем пуханса вөсет.
Эсө пирөн асли, атте ыранне;
Мөн тавас тесен те — хаван ирөкү;
Эпир те таваншан тама пөлөпөр!

* * *

Ай, ачисем, юрлар-ха, көслөрсене майласа!
Ай, ачисем, өсөр-ха, өсөрсене астуса!
Камалне күрөр-ха ыра улпутпа
Унан шура питлө сара арәмне!

III

Ылтән тәрлә асла Мускав сине,
Кремёл шура чулла хумисем сине,
Аякри вәрмансен, сұл тусен енчен,
Сурт-йерсен тәррипе выляса-кулса,
Хуп-хура пелёте салатса ярса,
Хёп-хөрлех шурәмпуç хөрелсе килет;
Хёп-хөрлех шурәмпуç сүтәлса килет,
Көрпе пек юр сине хөлхемсем ярать,
Сарә хөр куçкёски витёр пәхнә пек,
Кән-кәвак пелёте вәл пәхса кулать.
Мёншёнех, шурәмпуç, хөрелсе килетён?
Мёншёнех выляса саванса ятән?
Пухәнчёс пёр сёре, ак пуçтарәнчёс
Мускаври-хулари йёкёт-паттәрсем
Мускав шывё сине кёрешсе пәхма,
Савәнма, усәлма асла кун пирки.
Килсе ситрә ёмпұ хайён сарёпе,
Асла улпутсемпе, сыхлавсисемпе;
Пырсавах, пәр сине ылтән ункәллә
Сут кемёл сәнчәрпа савәрма хушрә.
Сирём пилёк хәлаç вырән савәрчёс
Пёр-пёрерён тухма, кёрешү тума.
Вара хушрә патша, хай Иван ёмпұ,
Йыхәрма-кәшкәрма хытә сасәпа:
«Эй, маттур, каччисем, кунта тухәр-ха!
Патшәра-асәра кәмәл тәвәр-ха!
Сарлака картана тухса тәрәр-ха;
Патгәра тухнине — патша ырләхё,
Ал айне пулнине — тура пуләштәр!»

Вара тухрә тәчә Кирипей йёкёт,
Патшана пилёкрен хуллен пуç тайрё,
Паттәр пёвё синчен кёрёкне хывать,
Хай сылтәм аллипе пилёкне тытса,
Сулахай аллипе сёлёкне лартать,
Кёрешме-сапәсма хирёс сын кётет...
Виçе хут йыхәрса хытә кәшкәрчёс —
Пёр йёкёт-паттәр та вырәнтан сикмест,
Тёрткелессё анчах пёр-пёрне хайсем.

Сарлака картара сыхлавсә сүрет,
Хәрәвсах сынсенчен вәл кулса сүрет:
«Кәмәләр туртмасть-им, шухәш пусрә-им!
Сав терех хәрәсан, эппин, юрө ёнтё,
Прасник кун пирки, чөррипех ярәп,
Патшамәр кәмәлне күресшён анчах».

Ак сасартәк халәх пәлханса кайрө —
Парамун Стаппанё картана тухать,
Сав сәмрәк хуça, пёр сатур каччә,

Хушамачёпе Калашник хуça.
Тухать те пуçсапәть патшана малтан,
Кремёлпе таса чиркүсене унтан,
Пуçсапәть кайран пётём халәха.
Вут-кәвар пекех ялтәрәть куçё,
Сыхлавсә сине тинкерсе пәхәть,
Сыхлавса хирёс майланса тәрәть,
Алсине тәхәнәть сапәсма, вәрсма,
Вайлә хулуçсине түрлетсе илет,
Кәп-кәтра сухалне шәлкалать анчах.

Хусаран сапла Кирипей ыйтрё:
— Каласа пар-ха эсё, ыра сын,
Кам пулать санән асупа аннү,
Сан мёнле пулать хушамат-яту?
Кайран кам чунёшён кёл тума пёлем,
Кама сётём тесе мухтанма юрө?

Парамун Стаппанё тавәрса калать:
— Эп Стаппан ятлә, Калашник хуça,
Лайәх сын-аттерен суралтәм эпё,
Турә хушнә тәрәх пурәнтам эпё:
Мәшкәла хәварман ют сын арәмне,
Вәр-хурах сын пек кёретмен сёрле,
Сүтә кун сүтгинчен пытанман эпё.
Чән каларән эсё тёрёсне-чәнне:
Брантан кая мар, кәнтәрла телёпе,
Иксёмёртен пёри тупәкра выртё,
Иксёмёртен пёри хай юлташёпе
Ёскё-сикё туса мухтанса ларё...
Шүт тума, култарма халь тухман эпё,
Тухрәм эпё паян, тәшман ачи-пәчи,
Хәрушә вәрса, юлашки вәрса! —

Сав сәмахсенчен Кирипей мёскён
Хёллехи юр пек шуралса кайрө;
Вай вылян куçё хуралса кайрө,
Пётём үчёпе чётресе кайрө,
Чёлхи вёсёнчи сәмах чарәнчө.

Пёр чёнмесёр вёсем уйрәлса тәчёс,
Паттәрсем сапәсма пуçласа ячёс.

Сулласа-сулса Кирипей ячё,
Хуçана малтан вәл сапса ячё
Пётём вайёпе чёре телёнчен —
Лешин паттәр кәкри шәтәрт сёс турё,
Парамун Стаппанё тайәлса кайрө;
Киевран илсе килнө пәхәр хёрес
Кәкәрё синче сакәнса тәнә,
Сав хёрес авәнса үт әшне путрө;
Айёнчен, сывләм пек, юн юхса тухрө.

Шухайшласа илчѣ Калашник хуҫа:
«Турă мѣн ҫырнинчен иртес ҫук ѳнтѣ,
Чунăм тухиччен чăн ѳҫшѣн тăрам!»
Хай вайне пуҫтарса хатѣрленчѣ те,
Хайне май килсенех, юлашки вайпа
Курайман ташмана пуҫранах ячѣ,
Сулахай тăнлавне ҫемѣрсех хучѣ.

Ак ҫамрăк сыхлавҫă йынашса ячѣ,
Тайăлса-тайăлса йăванса кайрѣ;
Йăванса кайрѣ сивѣ юр ҫине,
Сивѣ юр ҫине ҫамрăк йывăҫ пек,
Пуртапа тѣпѣнчен касса татăлнă
Сѣм-тѣтѣм вăрманти ҫамрăк йывăҫ пек.
Ҫав ѳсе курсанах, хай Иван ѳмпў
Ҫиллипе ҫиленчѣ, урипе тапрѣ,
Хура куҫ харшисем пѣрѣнсе тăчѣҫ;
Ҫав сатур хуҫана тытма хушрѣ вăл,
Паттăра хай умне ҫавăтса пыма.

Каларѣ ѳмпў ҫирѣп сасăпа:
— Тўп-тўрех тѣрѣсне чѣререн кала,
Ирѣк-ирѣкпе е аҫсарт пирки
Халь вѣлертѣн-и чи паттăр ҫынна,
Кирипей чурама, чи тѣрѣс тарҫа?

— Чăнне калăп сана, эй, Иван ѳмпў:
Вѣлертѣм аҫна ирѣк-ирѣкпе,
Мѣншѣнне-мѣнне калас ҫук сана;
Пѣр турра аҫчах каласа парăп.
Айăпа кѣтѣм, вѣлерттер мана,
Айăплă пуҫăма касма хуш манне;
Ан хăвар ачам-пăчама аҫчах,
Ан хăвар ҫамрăк арăмпа тата
Икѣ шăллăма ырăлăхупа. —
— Эппин, юрѣ, ача, сана ҫакăншăн,
Сатур паттăр ҫын, хуҫа ывăлѣ,
Чѣререн ҫапла чăн каланăшăн
Тăлăх ачусемпе ҫамрăк арăмна
Хыснаран партарăп тивѣҫлѣ укҫа,
Санăн икѣ тăванна эпѣ
Ҫак кунтан малашне патшалăх тăрăх
Куланай-мѣнсѣрех сут тума хушăп.
Эсѣ ху ѳнтѣ халех кай, ача,
Вилѣм ыраҫнне, ҫўллѣ ыраҫна,
Ху сатур пуҫна ҫаванта хума
Пѣр пуртта хушăп хайраса хума,
Палача хушăп тумланса тăма;
Сана та эпѣ ырлăх тунине
Пур Мускав ҫынни астуса тăма
Чи аслă чана ҫаптарма хушăп».

Сарлака урама ҫынсем пухăннă;
Хуйхăллă чан сасси янăрать-вѣркет,
Таврана вăл усал хыпарсем ярать;
Ҫўллѣ ыраҫн ҫинче, аслă ыраҫн ҫинче,
Хѣп-хѣрлѣ кѣпеллѣ, ҫап-ҫутах тўмеллѣ,
Хайраттарнă, ҫивчѣ пыҫăк пуртапа,
Хай ҫара аллине вăтăрса шăлса,
Савнăҫлă палач уткалать-ҫўрет,
Сатур паттăра вăл кѣтсе ҫўрет;
Сатур паттăрѣ, ҫав ҫамрăк хуҫа,
Чуптуса уйрăлать тăванѣсемпе:

«ѳнтѣ, ыра шăллăм-тăвансем, пѣрле
Чуптăвăпăр та ыталашăпăр
ѳмѣрлѣх курмасса уйрăлса кайма.
Пуҫҫапăр кайса Алюна патне,
Ытлашши маншăн куҫсуль ан тăктăр,
Ачамсем ашшѣ ҫинчен ан пѣлчѣр;
Пуҫҫапăр эсир атте кил-ҫуртне,
Пуҫҫапăр тата пур юлташсене,
Хăвăр кѣлтăвăр турă ҫуртѣнче
Мѣскѣн чунăмшăн, ҫылăхлă чуншăн!»

Калашник хуҫана вѣлѣрчѣс вара
Хаяр вилѣмпе, намăс вилѣмпе;
Телейсѣр, мѣскѣн, юнланнă пуҫѣ
Кусса анчѣ вара хура ҫѣр ҫине.

Мускав шывѣ хѣрне пытарчѣс аҫна,
Виҫѣ ҫул хушшине, ҫеҫенхир варне.
Купаларѣс унта нўрлѣ ҫѣр купи,
Лартса хучѣс ҫине вѣрене хѣрес.
Шавласа вѣсет ҫавраҫил унта
Ҫав мѣскѣн хуҫа тăприйѣ тавра.
Яланах унта ыра ҫын иртет:
Ватă ҫын иртет — сăхсăхса илет,
Йѣкѣт ҫын иртет — ҫѣкленсе утать,
Сарă хѣр иртет — хуйхăрса каять,
Кѣслеҫсем иртсен — юрри ян янрать.

Эй-эх, маттур каччисем,
Эсир ҫамрăк кѣслеҫсем,
Йантăр-янтăр сассисем!
Ытла хитре пуҫласан, хитререх те пѣтерѣр,
Пур ҫынна та юраса, ун кăмăлне ҫитерѣр:
Мухтав аслă улпуга!
Мухтав хитре арăмне!
Мухтав мѣнпур халăха!
Мухтав!

Ырăсларан
Константин ИВАНОВ
куҫарнă,
1907 ҫ.

